

# NAŠE KONCERTNO ŽIVLJENJE IN NJEGOVA KULTURNA POLITIKA

MARIJAN LIPOVŠEK

**G**ledati kulturna vprašanja, ki se tičejo neposredno vse javnosti, je primerno tudi danes le s stališča neke zdrave in narodne kulturne politike. Ni mogoče, da bi se človek, ki skrbno opazuje dogodke doma in na tujem, ne vpraševal, kako bi se mogla dvigniti, poživiti in razmahniti naša zaspala narodna zavest, kako vzbuditi odpor proti nevarnostim, ki nam vsak čas groze, in kako ustvariti lastno živo duhovno življenje, ki naj bo zares naše in ki nas naj brani pred tujimi vplivi. Mislim, da ni poštenega Slovenca, ki bi se ne zavedal, da je naš politični položaj skrajno resen in da proti rokam, ki segajo po naši zemlji z juga in s severa, nudimo s svojo potlačeno zavestjo vse premalo odpora. Ker pa v teh časih ravno zaradi njihove napetosti ne sme stati ob strani noben javen dogodek, je jasno, da moramo tudi v koncertnem življenju voditi neko določeno, smotrno kulturno politiko. Praktično se bo ta pokazala manj v izbiri solistov kakor v izbiri sporeda. Stara navada — in razvada — koncertantov je namreč, da leži težišče njihovega repertoarja v nemškem baroku, v nemški klasiki, precej tudi v nemški romantiki. Na prvi pogled je razvidno, da je tako prikazovanje glasbene ustvarjalne umetnosti ne samo enostransko in krivično vsem ostalim zanemarjenim kulturam, temveč da naravnost vzorno služi v okrepilo naši preveč nemško usmerjeni vzgoji. Verjetno je, da se bo zdelo odklonilno stališče proti sporedom omenjenega značaja marsikomu ozkosrčno, toda slepi za vse pojave krog nas vendar ne smemo biti! Mislim, da je zelo neprevidno in za slovenski kulturni živelj pogubno, če mirno še naprej dopuščamo takšen protinaroden potek glasbenega življenja, ki je še žal dokaj globoko zasidran v tradiciji in navadi. Zato ne moremo dovolj poudariti, kako važne so n. pr. proslave naših skladateljev, kako važni bi bili festivali slovenske umetnosti, založbe naših skladb, natečaji za stvaritve slovenskega glasbenega ustvarjanja itd. Zdi se mi, da nas ravno Nemci s svojim večnim poudarjanjem nemške kulture, s proslavljanjem nemških glasbenikov — velikih, malih in najmanjših —, s pretirano samozavestjo in nadutostjo pozivajo, naj tudi mi pokažemo svojo kulturo.

Prav zato se mi zdi docela zgrešeno, da smo slišali n. pr. na nekem koncertu nemške in italijanske pesmi v originalnem jeziku (nb! čemu tudi ruskih ne?). Ni dolgo tega, ko smo si od srca želeli, da bi bil slovenski narod toliko zrel, da bi se p r a v t o lahko godilo brez nevarnosti za infekcijo. Prepričan sem tudi, da je med nami nekaj ljudi, ki so že toliko zreli, da jim tako »mednarodno« stališče ne škodi. Toda prav naša ljubljanska publika potrebuje v tem oziru trde vzgoje! Danes, ko imamo 30 km na severu že veliko Nemčijo, ko še vedno trpimo na enostranskem nemškem učenjakarstvu in umetnjakarstvu, danes je koncert v nemškem jeziku popolnoma zgrešeno in kulturno docela napačno početje. S temi besedami se ne postavljam na nobeno »samoslovensko« stališče. To sta-

lišče ni malenkostno, ampak je zaradi stvarnega stanja krog nas realno, ker se izzivanju na eni strani ne sme odgovoriti s pohlevnostjo, pasivnostjo in slepim občudovanjem na drugi. Naš narod pa potrebuje močne slovenske zavesti! Kdor je hodil v zadnjem času po deželi, je videl, s kakšno trpnostjo je slovenski kmet boguvdano zasledoval dogodke na severu, kako je — seveda tudi zaradi svojega gospodarskega propada — kar v naprej soglašal z usodo severnih sosedov, češ, taka naj bi bila tudi njegova usoda. A to soglašanje ni bilo morda posledica kakšnega tihega odobravanja fašistične ideologije, temveč posledica popolne nezavednosti slovenske bitnosti! Vemo, da ob takih opazovanjih in ugotovitvah ne smemo ostati brezbrizni. In ker je naša vzgoja nemška ter trpimo na recidivni bolezni nemške orientacije, ni italijanska beseda na koncertnem odru tako zgrešeno dejanje, čeprav je tudi nismo kdove kako veseli! Pri tem pa poudarjam, da si zelo želimo časov, ko bo kultura zares mednarodna dobrina brez nevarnosti za številčno ali politično šibkejše sosedo.

Kakšno ogromno praktično škodo pa dela tak enostranski potek glasbenega življenja študirajoči mladini, ni mogoče preceniti. Že tako redki koncerti ji namreč ne nudijo domala ničesar, kar bi bilo mogoče v praktičnem življenju kasneje uporabiti. Če slišijo toliko nemške klasike, jo sicer res lahko bolj ali manj z uspehom porabljajo pri ljubljanski in mariborski publikii, a brez primerne izobrazbe stoje proti našemu preprostemu ljudstvu, kaj šele proti narodu južnejših predelov naše države, kamor jih bo usoda prej ali slej zanesla! Ne protivim se poznavanju nemške glasbene kulture! Jasno je, da je za obzorje vsakega glasbenika, celo vsakega inteligenta — muzikalnega ali nemuzikalnega — neobhodno potrebna. Protivim se brezbriznosti do našega lastnega ustvarjanja, do ustvarjanja Srbov in Hrvatov (ne glede na to, ali kažejo ti kako zanimanje za nas, ali ne!) in pretiranemu poudarjanju nemške veličine.

Letošnje koncertno leto ni bilo zelo bogato. Pianisti: Noč, Brankovičeva, Borovski, Koczalski; violinisti: Soë tens, Balz in Baloković; violončelist Mainardi; pevca Dermota in Schiffrer; dirigent Scherchen z Ljubljansko Filharmonijo; bolgarski zbori, dunajski dečki-pevci in učiteljski pevski zbor; od komorne muzike salzburški godalni kvartet in dva večera ljubljanskega kvarteta; pa še Foersterjeve proslave, to je v glavnem vse, kar smo letos slišali. Kako prazno življenje, brez močnih vtisov, brez presunljivih doživetij v umetnosti, brez pobude in vzorov morajo živeti naši študenti in ostala kulturna inteligenca, je iz te številčne revščine prav lahko spoznati. Krivda tokrat ni — kakor v našem teatru — kvalitetna, iz preprostega razloga, ker je koncertno udejstvovanje neprimerno težje in delikatnejše kakor nastopanje na odru, kjer se mnogokrat pod krinko dozdevne igre skriva neznanje — temveč krivda takega v kvantiteti bornega umetniškega življenja je v duševnem, materialnem in socialnem stanju vsega naroda. Umetniškega, pravim, saj so pojavi v literarnem in slikarskem svetu prav tako nerazveseljivi. Poleg tega se že sedaj izpolnjuje nad nami žalostni izrek: inter arma silent musae! Molk umetnosti, molk visokega sveta duhovnosti in duho-

vitosti; celo preprostega, a čistega sproščanja po vsakodnevnem delu ubogih delavcev ni več! Kje so časi, ko je imelo ljudstvo po umetnosti potrebo! In ne varajmo se! Ne z besedičenjem o umetnostnih zablodah, temveč z rešitvijo družbe, njene morale, njene gospodarske moči, njene narodne zavesti, njene duševne potence se bo šele izboljšal položaj umetnosti in njenih vprašanj!

Podrobno ocenjevanje koncertov si pridržimo za nekatere umetnike, katerih nastopi so bili za naše razmere posebno važni. Tako je predvsem Mainardijev koncert pokazal izreden umetnikov smisel za najčistejše muziciranje, tehnično dovršeno, a vsebinsko gibajoče se v skrajnih mejah prefinjenega klasicističnega podajanja, z neko objektivnostjo in obenem z močno zavzetostjo tega svetovnega violončelista. Med pianistoma Borovskim in Koczalskim smo prav lahko razlikovali. Prevzeti od ogromne tehnike Koczalskega in njegove močne interpretacije, polne notranje in zunanje dinamike, nismo pred leti mogli zavzeti objektivnega stališča do njegove igre. Letos, ko sta si z Borovskim sledila naglo drug za drugim, vemo, da sta oba mojstra, a da je Koczalski zares skrajni umetnik le v podajanju nekaterih skladb (n. pr. Chopinovih), medtem ko je Borovski v celoti pristen umetnik, naj se prime katerekoli skladbe, pianist, ki ne da nič na zunanje učinke, najsi tudi obvlada tehniko do popolnosti. Razveselili smo se Nočevega napredka. Ta je, četudi nerazpoložen in celo bolan, pokazal poglobljenost, ki smo jo pri njem do sedaj večinoma pogrešali. Zares, največji mojstri glasbene umetnosti so globoko klonili glave iz spoštovanja do svoje muze in ni jim bila sredstvo za izkazovanje osebnih spretnosti. Nasprotno! Z največjim zatajevanjem osebe, z najponižnejšo službo visoki umetnosti so šele nastale velike umetnine in nastajajo njihove najvzornejše interpretacije. S to zavestjo mora na oder vsak koncertant, velik ali neznamen, znan ali neznan. — Violinisti so dali letos manj kakor smo pričakovali. Soëtens je bil v Mozartovem koncertu prerobusten, Balz v celoti premalo izrazen, Baloković soliden in tehnično dovršen kakor vedno, a še vedno malce presuh. — Pevca Dermota in Schiffreger sta pokazala zadosti tehničnega znanja in mnogo glasbene kulture, ki je pri Dermotu precej lirična, pri Schiffrerju pa izrazito možatega značaja. S Schiffrerjem smo sploh v koncertnem življenju mnogo pridobili. Odlikuje ga zlasti dovršena interpretacija besedila.

Foersterjeva proslava nam je hotela pokazati Foersterjevo delo in pomen za slovensko glasbo. S cerkvenim koncertom je bilo to tudi doseženo. Nikakor pa niso prireditelji dosegli tega namena s kantato »Turki na Slevici« v Poličevi priredbi, ki je bila glavna točka velikega koncerta v Filharmoniji. Vsa čast Poličevemu delu, ki je visoko kvalitetno, njegovi izvrstni instrumentaciji in predelavi Foersterjeve preproste skladbe! Vendar — kakšen smisel ima proslavljati Foersterja in mu obenem izrekati nezaupnico z docela svojevoljno priredbo njegovega dela? Priznam, da bi original nikakor ne naredil takega vtisa na poslušalce, kakor ga je napravila predelava. Toda prikazati bi morali Foersterja ravno takega, kakršen je bil, tako preprostega, prav za prav primitivnega, brez silnejših in globljih ustvarjalnih ambicij! Kajti glavna zasluga tega

moža je tako in tako v cerkveni glasbi in njeni organizaciji. Dal nam je razen tega sicer še znano slovensko opero (Gorenjski slavček), pa je tudi ta doživela za proslavo 100-letnice rojstva svojega ustvaritelja precejšnje nasilne spremembe. Tudi te niso z odrskega ali z muzikalno tehničnega stališča slabe, pač pa napačne z idejnega stališča. Želimo, da bi ta predelana opera vsaj blagajni prinašala dobiček.

V mojstru Scherchenu smo spoznali dirigenta svetovnega formata. Tako kakor je on obvladal partituro po razdelitvi instrumentalnih skupin, po dovršenem, popolnoma zanesljivem in enotnem sistemu gibov in po spominu, tako nismo še videli nobenega moža pred pultom. Na sporedu sta bila poleg Brahmsa in Mozarta tudi dva slovenska modernista, Švara z živo in lahkotno simfonijo in Žebre z glasbeno sliko »Tek«. Žebre sicer ni pokazal tiste strnjenosti in doslednosti v izpeljavi, kakor smo ju slišali v njegovem godalnem kvartetu, vendar ena manj posrečena skladba še ne pomeni, da je ustvarjalec slab. Borba za poslanstvo skladatelja je dolga vrsta zmag, porazov, uspehov in razočaranj! — Ginjeni smo bili nad ljubljanskim meščanstvom, ki je ob pogledu na dunajske dečke-pevce pretakalo solze sladkih spominov! Marsikomu so lebdeli pred očmi stari avstrijski časi in ne samo pritaženo je ušel marsikateri vzdih! Priznajmo! Kulturno, gospodarsko in socialno se je marsikaj spremenilo. Toda narod se še danes ne zaveda, da bi moral po osvobojenju graditi v vseh svojih plasteh lastno kulturo. Zaradi te žalostne nezavednosti in narodne nezrelosti, ki je kajpak nismo le sami krivi, je uspeh zadnjih desetletij slovenskega življenja tako pičel! — Dečki-pevci pa tokrat niso pokazali tiste dovršenosti ko pred leti. Morda je bila temu kriva utrujenost od večnega popotovanja, morda pri nekaterih interpretacijah tudi vodstvo. Še vedno pa so nenadkriljivi v podajanju starih mojstrov in v odličnem prikazovanju dunajske spevoigre, kjer se gledalci in poslušalci dodobra lahko načudijo šarmu, graciji, muzikalnosti, pevskemu znanju, sijajnemu posnemanju raznih tipov in neprisiljenemu igralskemu kretanju teh malih mojstrov.

Opredeliti se moramo še do skladatelja Blaža Arniča, čigar godalni kvartet so izvajali ljubljanski kvartetovci na svojem drugem večeru. Arnič, ki ga del slovenskih glasbenikov označuje za slovenskega Bacha, a mu drugi odreka skoraj vsak pomen, je nesporno talent. Genij, kakor hočejo nekateri — tudi zaradi politike — po sili prikazati, Arnič ni. Za to mu manjka v glasbenem ustvarjanju bistrosti, duhovitosti in tiste globoke, skrajne intuicije, ki je je obilo v skladbah genialnih skladateljev. O Arničevi veliki muzikalnosti ne moremo dvomiti. Dvomimo pa o njem kot o vodilnem slovenskem komponistu. Ali more biti danes vseeno, kakšna izrazna sredstva rabi skladatelj? Gotovo ne! Ne gre tu za morebitno pripadnost k atonalnosti, temveč za najpreprostejšo originalnost, ki jo mora tudi v izraznih sredstvih pokazati vsak vodilni komponist. Kdaj bomo pač mogli prepričati vse glasbenike in glasbene ljubitelje, da niso »utiralci poti« hodili nikdar druga, že izhojena pota, temveč le svojo novo pot tudi v izraznih sredstvih? Zato Arnič ni rešitelj iz zamotanih vprašanj in zagat našega glasbenega ustvarjanja. Kljub temu je lahko — za naše razmere — dober skladatelj. Upamo

celo, da bo postal še boljši, če bo hodil tako pot, kakor jo je nakazal v svoji simfoniji in s katere je zašel v omenjenem godalnem kvartetu. Vtis tega zadnjega dela je namreč tak, kakor da bi Arnič kar namenoma delal koncesije s prijaznimi — čeprav resnimi — zvoki tonike in dominante. Čemu? Ali je prepričan o pravilnosti takega skladanja ali dela to na ljubo tistim, ki trde, da je Arnič prvi res slovenski skladatelj? Arnič je predstavnik nekakšnega slovenskega regerjanizma, čeprav po čistosti zvokov in sloga še daleč ne dosega Regerja. Škerjanc je n. pr. tipičen zastopnik slovenskega poznega impresionizma in Osterc značilen predstavnik slovenske moderne. Govoriti o katerem koli teh treh, da je ali ni »slovenski«, je brez pomena, ker slovenski skladatelj, delujoč med Slovenci ne more biti — v bistvu — drugačen kakor slovenski. O tem nas more dodobra poučiti šele sprejem naših skladb v tujini, ko n. pr. imajo v Varšavi Osterčeve »Plese« za orkester za izrazito samoniklo slovensko skladbo, ko imajo n. pr. Škerjanca v Parizu za tipičnega slovenskega glasbenega lirika. Govor glasbe je namreč mednaroden, ker je vsakemu a priori dostopen že s samim poslušanjem, čeprav se čustvenost posameznika le različno ujema s čustvenostjo skladbe. Docela drugače je v literaturi, kjer bi nikomur še na misel ne prišlo, da bi n. pr. imel kakega Župančiča za Francoza zato, ker se je gibal tudi na impresionističnih potih, katere nehote radi združujemo s predstavo o francoski umetnosti. Zaradi slovenske besede, ki jo je pesnik rabil, ne moremo tako soditi. V glasbi pa je stvar druga. Tu nas muzika, ker je skladatelj ne govori, temveč »brez besed poje«, zapelje k pozabi in nehote primerjamo že znano glasbo s to, ki jo pravkar slišimo. Od vtisa prevzeti naglo sodimo: ta je Francoz, ta Nemec! A ta sodba je krivična. Šele neka časovna, mogoče tudi geografska oddaljenost in bivanje v drugem kraju nam pomen skladateljev, ki so od blizu tako različni, strne in pokaže, da so prav za prav le vsi skupaj — slovenski. Popolnoma napačno je iskanje slovenskega glasbenega tipa samo v elementih narodne glasbe oziroma v njihovem izrabljanju. Tega niti Arnič ne dela, dasi bi bilo to marsikomu prav. Ne, slovenstvo se v glasbi, ki ni povzeta iz narodnih motivov, konkretno sploh ne pokaže. Mislim, da je taka značilnost šele v razvoju. Zaenkrat se slovenstvo kaže bolj ali manj le v osnovnem nastrojenju skladb.

Ob treh omenjenih skladateljih ne moremo torej zaradi smeri njihovega udejstvovanja že govoriti o vrednosti za predstavljanje tipične slovenske glasbe. Vprašanje je seveda, h kateri struji se kdo priznava. Odvisno je to od vzgoje, smisla za zvok, od okolice, v kateri odraščamo in živimo, od bistrosti umevanja, od duševnega zagona, od čustvenosti, od temperamenta itd. In če se še toliko oziramo po pestri glasbeni preteklosti, povsod moramo ugotoviti, da so si veliki mojstri poiskali vselej lastnih izraznih sredstev, ker so samo ta mogla ustrezati vsebini svojih ustvarjalcev. To, kar ima tak mojster povedati, vklene v svoje, le sebi lastne besede, ki prinašajo v verigi razvoja čisto gotovo nekaj izrazno novega. Arnič tega ne prinaša. To še ni tako hudo. Toda gre še dalje! Od svoje simfonije, kjer je pokazal sicer znano, vendar precej pestro akordiko, je prišel do kvarteta, kjer je akordično naravnost nazadoval.

Ne mislim, da bi bil kvartet dober, če bi vanj natrpal modernih zvokov! Mislim pa, da se s sredstvi, ki so znana že od klasike sem, ne da povedati nič novega. Tista globoka vsebina, ki jo hočejo nekateri po vsej sili videti, je zgolj namišljena. Čedalje bolj se mi potrjuje načelo, ki sem ga na tem mestu že napisal, da se vsebina krije z izraznimi sredstvi.

Nikdar se ne bom obotavljal prikazati dobrih Arničevih strani. Zato mu želim resničnega napredka v čistem slogu, originalnosti in v zdravi vsebini.

## BENEŠKA MEDNARODNA UMETNOSTNA RAZSTAVA

K. DOBIDA

Letošnja velika beneška revija upodabljaajoče umetnosti je za nas še posebej znamenita, saj letos prvič razstavljajo jugoslovanski umetniki v lastnem paviljonu. Že zato bo prav, če se malce ozremo po ti umetnostni prireditvi v neposredni naši sosesčini, ki je postala brez dvoma ena največjih in najpomembnejših evropskih stalnih razstav.

Letošnje »dveletne« razstave, ki je že ena in dvajseta po vrsti, se je udeležilo razen Italije še sedemnajst držav. Italijani razstavljajo v veliki osrednji palači, kjer je tudi zgodovinska razstava pokrajine v XIX. stoletju. Mimo tega so v tem poslopju še razstavljeni dela italijanskih tekmovalcev za natečaje za stenske slike na presno, za portret, pokrajino in medalje. Razen Švedske in Egipta razstavljajo vse druge države v lastnih paviljonih. Vsega skupaj je razstavljenih skoro 4000 del, od teh približno 800 italijanskih, ostala so dela raznih inozemskih umetnikov.

V osrednji palači je najznamenitejša retrospektivna mednarodna razstava pokrajine, kjer je zastopanih razen Italije še deset držav. Razstava je zbrana z veliko ljubeznijo in prav nazorno predstavlja razvoj pokrajinarstva v minulem stoletju. Nekaj del predhodnikov iz konca XVIII. veka (med njimi Guardi, Claude Vernet, Gainsborough, Canaletto) tvori izhodišče. Nadstoletni razvoj od komponirane klasicistične vedute do naturalistične in romantične pokrajine, od pokrajinske slike, ki je odraz slikarjevega čisto posebnega duhovnega nastrojenja do gole optične impresije in končno do sodobnega realističnega pejzaža, podanega čisto stvarno, je prav pregledno podan v približno 300 pokrajinah. Med njimi gre po slikarski vrednosti gotovo prvo mesto Francozom in Angležem. Predolgo bi bilo navajati samo najbolj znana imena, vendar si težko mislimo pregled francoskega pokrajinarstva brez imen kakor so Huet, Courbet, Millet, Rousseau, Corot in vsa blesteča plejada velikih impresionistov. S Signacom se časovno konča francoska pokrajinska revija. Med Angleži sta Constable in Turner os razstave. Nam na kontinentu so njihova dela pravo odkritje po svoji nežnosti in barvni odličnosti. V italijanskem, prav dobrem oddelku so zastopani tudi mojster Segantini, Fattori in Favretto. Belgijsko pokrajinarstvo je zelo krepko in svojsko podano, za to jamčijo imena kot so Meunier, Braekeleer, Stevens. Med Holandci je Van Gogh s tremi malo znanimi, pa močno značilnimi slikami